

Белікова Наталія

кандидат біологічних наук, доцент,
завідувач кафедри фізичної реабілітації

Луцького інституту розвитку людини

Університету «Україна»

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ

У статті висвітлено структуру та зміст професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації (фізичної терапії) у Польщі, Чеській Республіці та Болгарії; показано різноманітність структури вищої освіти в галузі фізіотерапії в межах національних систем освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, фахівець, фізична реабілітація, фізична терапія, Польща, Чехія, Болгарія.

В статье отражена структура и содержание профессиональной подготовки специалистов по физической реабилитации (физической терапии) в Польше, Чешской Республике и Болгарии; показано разнообразие структуры высшего образования в отрасли физиотерапии в рамках национальных систем образования.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, специалист, физическая реабилитация, физическая терапия, Польша, Чехия, Болгария.

The article describes the structure and content of training in physical rehabilitation (physical therapy) in Poland, the Czech Republic and Bulgaria, shows the diversity of the structure of higher education in physiotherapy as part of national education systems.

Key words: professional preparation, specialist, physical rehabilitation, physical therapy, Poland, Slovakia, Bulgaria.

Для реалізації позитивних тенденцій у вищій освіті України необхідне вивчення міжнародного досвіду підготовки фахівців, яке потребує критичного аналізу здобутків освітніх систем закордонних країн та адаптації цих здобутків до національних потреб.

Вища освіта з фізичної реабілітації відіграє фундаментальну роль для забезпечення професійної ідентичності і є важливим інструментом сприяння свободі пересування та визнання права на професійну діяльність фахівців з фізичної реабілітації у найближчих зарубіжних державах. Тому дослідження різних аспектів професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації (фізичної терапії) у сусідніх країнах слугуватиме потребам розвитку галузі фізичної реабілітації в Україні.

Аналіз літератури з досліджуваної проблеми показав, що зарубіжний досвід підготовки фахівців у сфері фізичної культури та спорту вивчали такі вітчизняні вчені, як Р.П. Карпюк, Т.Ю. Осадча, Є.Н. Приступа, Л.П. Сущенко, І.Х. Турчик та ін. Досвіду сусідньої країни торкався В. Пасічник, який досліджував підготовку вчителів фізичного виховання в Польщі. Щодо професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації за кордоном, то ґрунтовні дослідження були проведені А.М. Герциком – підготовка бакалаврів фізичної реабілітації в Канаді; А.М. Кавакзе Ризик – підготовка фахівців з фізичної реабілітації в Йорданії. Таким чином, актуальність піднятої проблеми полягає у відсутності у вітчизняній літературі системних досліджень особливостей професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації у Європейських країнах.

Мета статті – дослідити структуру та зміст підготовки фахівців з фізичної реабілітації (фізичної терапії) у Польщі, Чеській Республіці та Болгарії.

Для аналізу Європейського досвіду підготовки фахівців з фізичної реабілітації необхідно проаналізувати особливості професійної підготовки фахівців у галузі *фізичної терапії (physical therapy)*, адже, як зазначає М. Герцик, терміни *фізична реабілітація* і *фізична терапія* у англійськомовних літературних джерелах є синонімами. Своє ексклюзивне право на ці назви проголошує Світова конфедерація фізичної терапії (World Confederation for Physical Therapy), яка визнає, що назва професії і терміни, що вживаються для опису професійної діяльності у понад 100 країнах-членах Конфедерації відрізняються і, в основному, залежать від історичних особливостей розвитку професії [1].

Країни Європейського регіону (в тому числі Польща, Чеська Республіка та Болгарія) є одними з найактивніших членів Світової Конфедерації фізичної терапії, спільна мета діяльності яких полягає у сприянні розвитку професійної

фізичної терапії, взаємовизнанні кваліфікацій у галузі фізіотерапії, а також підвищенні якості освіти з фізіотерапії в Європі.

Польща. Проведений нами аналіз структури рівнів професійної кваліфікації у Польщі виявив, що вона включає ступені бакалавра (BA, Licencjat), бакалавра (BSc, Inzynier), магістра (MA, MSc, Magister) та доктора наук (PhD, Doctor, Doktor habilitowany). З'ясовано, що на відміну від України, в якій підготовка фахівців з фізичної реабілітації здійснюється у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю, Інститутах фізичної культури університетів та на факультетах фізичної культури і спорту інститутів, у Польщі фахівців з фізичної терапії готують академії фізичного виховання, медичні навчальні заклади та державні коледжі і університети. Випускники цих закладів працюють в галузі охорони здоров'я на засадах професійного партнерства з лікарем – фахівцем з медичної реабілітації. Як правило, перший цикл навчання триває 3–3,5 років і закінчується присвоєнням ступеня бакалавра з фізіотерапії (licencjata fizjoterapii). Випускники, які продовжують навчання, отримують ступінь магістра (magister fizjoterapii), який присвоюється після закінчення 5–6 років навчання в університеті, або через 2–2,5 років додаткового навчання на здобуття ступеня магістра.

У процесі дослідження нами встановлено, що підготовка фахівців-фізіотерапевтів (physiotherapist) ведеться у таких вищих навчальних закладах фізкультурного профілю Польщі, як Академія фізичного виховання в Катовіце, Академія фізичного виховання в Кракові, Познанський університет фізичного виховання Еугенюша П'ясецького, Академія фізичної культури у Варшаві, Академія фізичної культури у Вроцлаві.

Зокрема, навчальний план для здобуття ступеня бакалавра з фізіотерапії в Академії фізичного виховання в Кракові (Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie) передбачає тривалість навчання протягом трьох років. За цей період студенти повинні опрацювати дисципліни фундаментального циклу та циклу професійно-орієнтованих дисциплін згідно державного стандарту напряму «Фізіотерапія» (Standardy kształcenia dla kierunku studiów: Fizjoterapia) кваліфікації «бакалавр», а також дисципліни згідно додаткового циклу, який включає 597 годин та 23 кредити ECTS. Серед них – іноземна мова, фізична культура, інформаційні технології, корекція вад постави, основи спілкування, дієтологія, логопедія, основи рентгенодіагностики, психологічне відновлення, основи економічної діяльності в реабілітації. Цикл професійно-орієнтованих дисциплін є найбільшим і охоплює 1624 навчальних годин та 84 кредити ECTS: методика навчання рухам, кінезитерапія, мануальна терапія, загальна фізіотерапія, лікувальний масаж, основи клінічної фізіотерапії, клінічна фізіотерапія при дисфункції внутрішніх органів, використання ортопедичних засобів. Загальна

тривалість навчального навантаження, включаючи фундаментальні дисципліни та цикл професійно-орієнтованих дисциплін, 3820 годин або 180 кредитів ECTS. Практична підготовка фахівців включає асистентську практику, клінічну практику (в лабораторії фізичної терапії та кінезитерапії), клінічну практику в галузі клінічної фізіотерапії (всього 24 тижні практичної підготовки). По завершенні навчання студенти здають заключний іспит (egzamin końcowy) [2].

Як було виявлено у ході дослідження, до вищих навчальних закладів медичного профілю, де ведеться підготовка фахівців в галузі фізіотерапії, належать Медичний університет в Білостоці (Uniwersytet Medyczny w Białymstoku), Гданський медичний університет (Gdański Uniwersytet Medyczny), Сілезький медичний університет в Катовіце (Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach), Медичний коледж Ягеллонського університету в Кракові ([Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum](#)), Люблінський медичний університет ([Uniwersytet Medyczny w Lublinie](#)), Медичний університет в Лодзі ([Uniwersytet Medyczny w Łodzi](#)), Медичний університет в Познані (Uniwersytet Medyczny w Poznaniu), Варшавський медичний університет (Warszawski Uniwersytet Medyczny), Медична академія у Вроцлаві (Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich) тощо.

Фахівців з фізичної терапії готують інші державні та недержавні вищі навчальні заклади Польщі: Університет гуманітарно-природничий в Кельці (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach), Вища професійна школа в Тарнові ([Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie](#)). Вища школа фізіотерапії у Вроцлаві (Wyższa Szkoła Fizjoterapii we Wrocławiu) є першим приватним вищим навчальним закладом Польщі, де почали готувати фахівців з фізіотерапії.

В Університетах Польщі, окрім бакалавра фізичної терапії, можна здобути додаткові кваліфікації, які також спрямовані на здоров'язбережувальну діяльність майбутніх фахівців. Зокрема, у Радомській

Політехніці (Politechnika Radomska) на факультеті оздоровчого фізичного виховання ведеться підготовка фахівців за напрямом «Фізичне виховання» зі спеціальності «Реабілітація та збереження здоров'я» (Rehabilitacja i promocja zdrowia) [7]. У характеристиці випускника даної спеціальності сказано, що завдяки освіті в галузі природничих та суспільних наук, а також опануванню навичок навчання руху та покращення фізичного стану організму, випускник стає компетентним фахівцем для задоволення потреб дітей і молоді у соматично-моторному розвитку та їх готовності до дбайливого ставлення до власного здоров'я, інтересу до фізичної культури протягом життя. Знання методів діагностики та прогнозування фізичного та психічного розвитку, вміння застосовувати засоби фізичного виховання, а також власна культура та педагогічна майстерність забезпечують ефективну організацію уроків, позакласних та позашкільних заходів в галузі фізичного виховання та спорту, рекреації і туризму учнівської молоді [7].

Випускники напряму «Фізичне виховання» отримують вищу освіту та кваліфікацію бакалавра (licencjat) з фізичного виховання і мають право навчати корегуючо-компенсаторній гімнастиці. Випускники спеціальності «реабілітація та збереження здоров'я» отримують додаткову кваліфікацію інструктора біологічного відновлення (instruktor odnowy biologicznej). Фахівці даної спеціальності підготовлені до відновлення фізичних функцій, втрачених в результаті хвороби або травми, до роботи з людьми з особливими потребами, до повернення їх до активної участі у суспільному житті, до ефективної життєдіяльності людей різного віку, до обслуговування та експлуатації технічного обладнання, яке використовується в процесі реабілітації.

Фрагмент навчального плану підготовки бакалаврів *реабілітації та збереження здоров'я* напряму «Фізичне виховання» (термін навчання – 3 роки, форма навчання – заочна) наведений у таблиці 1 [7].

Нам імпонує той факт, що вивчення окремих предметів спеціалізації бакалаврів спеціальності «Реабілітація та збереження здоров'я» у Радомській Політехніці

направлене на формування у цих фахівців готовності до здоров'язбережувальної діяльності, а саме: «Збереження здоров'я», «Методика оздоровчої профілактики», «Біологічне відновлення», «Теорія і методика кінезитерапії», «Фізіотерапія».

Таблиця 1.

Фрагмент навчального плану підготовки бакалаврів спеціальності «Реабілітація та збереження здоров'я»

(Politechnika Radomska)

№	Навчальна дисципліна	Кількість годин			
		Разом	З них:		
			Лекц.	Пр.	Лаб.
D	Предмети спеціалізації				
1	Promocja zdrowia – Збереження здоров'я	16	8		8
2	Metodyka nauczania ruchu osob niepełnosprawnych – Методика викладання руху для осіб з інвалідністю	8		8	
3	Metodyka profilaktyki zdrowotnej – Методика оздоровчої профілактики	32			32
4	Masaż leczniczy – Лікувальний масаж	24	8		16
5	Odnowa biologiczna – Біологічне відновлення	8		8	
6	Patofizjologia – Патофізіологія	8	8		

7	Fizykoterapia – Фізіотерапія	24	8		16
8	Teoria i metod, kinezyterapii – Теорія і метод. кінезитерапії	16	8	8	
9	Sport i gry niepełnosprawnych – Спортивні ігри осіб з інвалідністю	8		8	
10	Teoria i metodyka rehabilitacji – Теорія та методика реабілітації	16	8	8	
11	Specjalizacja instruktorska – Інструкторська спеціалізація	48	16	32	
12	Wykłady monograficzne – Монографічні лекції	8	8		
Разом в блоці D		216	72	72	72

Таким чином, система професійної освіти фахівців з фізіотерапії у Польщі являє собою двоступеневий рівень підготовки (три роки ступінь бакалавра, два роки – магістра) і базується на загальних стандартах вищої освіти та спеціальних стандартах для напряму підготовки «Фізіотерапія», викладених в Наказах Міністра науки і вищої освіти (Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego).

Чеська Республіка. У ході дослідження системи вищої освіти даної країни виявлено, що нині в Чехії функціонує 28 державних та більше 40 приватних вищих навчальних закладів. Чеські вузи поділяються на університети, інститути та академії. Державні вузи готують студентів на ступінь бакалавра (Bc., 3–4 роки навчання), магістра (Mgr., 5–6 років навчання), і окремі – на докторів наук (Ph.D. – академічний статус «доктор», 2–3 роки навчання) [9].

Згідно даних, наведених Спілкою фізіотерапевтів Чеської Республіки, тривалість університетської освіти в даній галузі варіює від трьох до п'яти років. Для отримання кваліфікації з фізіотерапії необхідно мати академічну ступінь і диплом. Є можливості для отримання післядипломної освіти. Чеська республіка встановила кодекс етики для професійних фізіотерапевтів [10].

Аналізом інформації з мережі Інтернет встановлено, що професія «фізіотерапевт» (Fyzioterapeut) належить в даній країні до медичних згідно національного законодавства (Act No. 96/2004 Coll., Сб. 25) [4]. Міністерство охорони здоров'я (Ministerstvo zdravotnictvni) проводить акредитацію бакалаврських та магістерських програм з фізіотерапії, по завершенні яких випускник має змогу працювати за фахом. Інформація про вищі навчальні заклади, які готують таких фахівців (станом на 01.01.2008), подана в таблиці 2 [8].

Нам імпонує той факт, що в Університеті Карлова в Празі, поряд з медичним факультетом, підготовка бакалаврів та магістрів з фізіотерапії здійснюється на факультеті фізичного виховання і спорту. Підготовка медичних працівників фахівцями галузі фізичного виховання і спорту знаходиться у повній відповідності з чинним законодавством Чеської Республіки (Закон № 96/2004) [11].

Болгарія. Як інформує департамент освіти Болгарської асоціації кінезитерапевтів та реабілітологів (Bulgarian Association of Kinesitherapists and Rehabilitators), в даній країні підготовка фахівців з фізичної терапії

проводиться у трьох університетах та трьох вищих коледжах, які разом випускають близько 200 студентів в рік. Університетська підготовка триває чотири роки (3750 навчальних годин), в коледжах – три роки (3900 годин). Кваліфікація з фізіотерапії – це академічна ступінь бакалавра (BSc in Physiotherapy) і диплом. Випускники Університетів отримують професійну кваліфікацію кінезитерапевтів (Kinesitherapist), випускники Коледжів – реабілітологів (Rehabilitator). Національний орган, якому підпорядковуються фізіотерапевти в Болгарії — Міністерство охорони здоров'я [3].

У Національній кваліфікації професій в Болгарії (НКП) визначено такі посади у сфері фізіотерапії: реабілітолог (Рехабилитатор) – код посади 3226–5006, код НКП – 3251; терапевт, реабілітолог (Терапевт, рехабилитатор) – код посади 3226–5007, код НКП – 3251; фізіотерапевт (Физиотерапевт) – код посади 3226–5008, код НКП – 3251; старший реабілітолог (Старши рехабилитатор) – код посади 3226–5010, код НКП – 3226 [5].

Огляд акредитованих бакалаврських та магістерських програм з фізіотерапії у Чеській Республіці

Навч. програма (bakalářská/ magisterská)	Професійна галузь	Кваліфікація в галузі	Термін акредитації
Vysoká škola v Plzni (Вища Школа в Пльзні)			
Бакалавр, спеціал. здоров'я	Фізіотерапія Fyzioterapie	Фізіотерапевт fyzioterapeut	29.4.2005
Бакалавр, медсестра	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	15.11.2001
Jihočeská univerzita Česká Budějovice, Zdravotně sociální fakulta (Університет Південної Чехії, факультет охорони здоров'я)			
Бакалавр, спеціал. здоров'я	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	9.1.2006
Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta (Університет в Остраві, факультет охорони здоров'я)			
Бакалавр, спеціал. здоров'я	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	14.11.2006
Univerzita Karlova v Praze, fakulta tělesné výchovy a sportu (Університет Карлова в Празі, факультет фізичного виховання і спорту) [In]			
Бакалавр, спеціал. здоров'я	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	31.05.2005
Магістр, спеціал. здоров'я	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	31.05.2005
2 lékařská fakulta (2 лікарський факультет)			
Бакалавр, спеціал. здоров'я	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	26.4.2006
Магістр, спеціал. здоров'я	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	6.3.2003
Univerzita Palackého v Olomouci (Університет Палацького в Оломоуці)			
Бакалавр, спеціал. здоров'я	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	10.5.2006
Магістр реабілітації	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	26.4.2006
Магістр реабілітації	Кінезіологія і кінезитерапія		10.9.2007
Магістр, спеціал. здоров'я	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	21.2.2007
Masarykova univerzita v Brně (Університет Масарікова в Брно)			
Бакалавр, спеціал. здоров'я	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	26.4.2005
Магістр, спеціал. здоров'я	Фізіотерапія	Фізіотерапевт	26.4.2005

На факультеті кінезитерапії, спорту і туризму Національної спортивної академії (Национална спортна академия) здійснюється підготовка фахівців з вищою фізкультурною освітою, які отримують кваліфікацію kinesiherapist, що дає їм право на здійснення профілактичної, лікувально-відновлювальної та реабілітаційної діяльності в сфері охорони здоров'я. Ступінь бакалавра з кінезитерапії (чотирі роки навчання) передбачає можливість продовження навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні магістра і здобуття ступеня доктора наук. Навчання в магістратурі триває один рік (60 кредитів) і дає можливість для підвищення кваліфікації kinesiherapist в окремих областях кінезитерапії і здійснення практичної діяльності на високому професійному рівні. Навчання завершується захистом магістерської дисертації [6].

Таким чином, система професійної освіти фахівців з фізіотерапії у Польщі являє собою двоступеневий рівень підготовки і базується на стандартах освіти, викладених в Наказах Міністра науки і вищої освіти (Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego). Підготовка фахівців (physiotherapist)

здійснюється у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю (п'ять академій фізичної культури), медичного профілю (більше десяти медичних університетів) та інших державних та недержавних вищих навчальних закладах.

Тривалість університетської освіти в галузі фізіотерапії Чеської Республіки варіює від трьох до п'яти років. Навчання за бакалаврськими програмами пропонують сім вищих навчальних закладів Чехії, за програмами магістра – три університети, зокрема, в Університеті Палацького в Оломоуці за трьома різними програмами. В Університеті Карлова в Празі, поряд з медичним факультетом, підготовка бакалаврів та магістрів з фізіотерапії здійснюється на факультеті фізичного виховання і спорту.

Підготовка фахівців з фізичної терапії у Болгарії проводиться у трьох університетах (чотири роки навчання) та трьох вищих коледжах (три роки навчання).

В цілому, навчальні програми в галузі фізіотерапії в зазначених країнах відображають пріоритети соціальної політики та охорони здоров'я та базуються на чинному законодавстві кожної з них. До сфери діяльності фізичних терапевтів належать функції, пов'язані, насамперед, із зміцненням та збереженням здоров'я населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герцик А. До питання тлумачення основних термінів галузі фізичної реабілітації. – Режим доступу: http://www.physrehab.org.ua/blogitem_uk/items/terminology_uk.html.
2. Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie // <http://www.awf.krakow.pl>.
3. Bulgarian Association of Kinesitherapists and Rehabilitators // <http://www.physio-europe.org/index.php?action=15&subaction=details&member=19>.
4. Ministerstvo Zdravotnictvн Czech Republic // <http://www.mzcr.cz>.
5. Национална класификация на професиите и длъжностите в Република България // <http://www.mlsp.government.bg/class/store/listclass.asp>.
6. Национална спортна академия. България // <http://www.nsa.bg/bg/faculty/department,21/subpage,146&prev>.
7. Politechnika Radomska // <http://www.wychowanie.fizyczne.pr.radom.pl>.
8. Přehled akreditovaných zdravotnických magisterských a bakalářských studijních oborů // <http://www.unify-cr.cz/skolstvi/prehled-akreditovanych-zdravotnickych-magisterskych-a-bakalarskych-studijnich-oboru.html> &prev.
9. Student-CZ // http://student-cz.ru/higher_education.html.
10. Union of Physiotherapists of the Czech Republic // www.unify-cr.cz.
Univerzita Karlova v Praze 1 // <http://www.lf1.cuni.cz>.